

Wpływ MSSF 16 na sytuację finansową i majątkową wybranych spółek z indeksu WIG30

*MATEUSZ KRAWCZAK **, *RENATA DYŁĄG ***

Streszczenie

Głównym celem artykułu jest ocena wpływu zmian w zakresie raportowania leasingu zgodnie z MSSF 16 na sytuację finansową i majątkową wybranych spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. Dla jego realizacji wykorzystano metody badawcze o charakterze jakościowym: analizę naukowej literatury przedmiotu oraz analizę międzynarodowych standardów sprawozdawczości dotyczących raportowania leasingu. W części empirycznej przeprowadzono badanie pilotażowe, którego celem była symulacja wpływu kapitalizacji leasingu operacyjnego na wybrane elementy bilansu oraz zmiany rentowności i zadłużenia czterech spółek notowanych na GPW w Warszawie. Wyniki badania wykazują wzrost wartości aktywów i zobowiązań, spadek wyniku finansowego, a także wzrost wskaźników rentowności i zadłużenia. Największe zmiany dotyczyły wskaźnika zadłużenia kapitału własnego oraz zadłużenia aktywów, co potwierdza, że stosowanie MSSF 16 uwidoczni zadłużenie przedsiębiorstw, zwiększając tym samym wiedzę inwestorów na temat rzeczywistego ryzyka, którym spółka jest obciążona. Waleorem artykułu jest oryginalność przeprowadzonych badań pilotażowych. Według wiedzy autorów są to pierwsze w Polsce praktyczne pomiary wpływu kapitalizacji leasingu operacyjnego na zmianę rentowności i zadłużenia raportujących podmiotów.

Słowa kluczowe: MSSF 16, MSR 17, leasing operacyjny, leasing finansowy.

Abstract

The impact of IFRS 16 on the financial position of selected companies from the WIG30 index

The main purpose of this article is to analyze the impact of changes in accounting for leases, defined in IFRS 16, on the financial situation of selected Polish entities listed on the Warsaw Stock Exchange. The following qualitative research methods were used to accomplish the goal: analysis of the literature of the subject and analysis of international reporting standards regarding accounting for leases. In the empirical part of the article, a simulation was carried out. It analyzed the impact of capitalization of operating lease on the selected parts of the balance sheet and changes in profitability of four entities listed on the Warsaw Stock Exchange. The results of empirical research indicate an increase in the value of assets and liabilities, a decline in the financial results, and an increase in profitability and debt ratios. The largest changes pertained to the equity and asset debt ratio, which confirms that the application of IFRS 16 will show corporate indebtedness, thus increasing investors' knowledge of the actual risk with which the company is burdened. The main value of this article is the originality of the pilot study carried out. To the best of the authors' knowledge, these are the first practical measurements of the impact of capitalization of operating lease on the changes in profitability and indebtedness of the reporting entities.

Keywords: IFRS 16, IAS 17, operating lease, finance lease.

* Mgr Mateusz Krawczak, Verifone European Shared Services Sp. z o.o., mateusz.krawczak6@gmail.com

** Dr Renata Dyląg, Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie, Katedra Rachunkowości, renatad@alk.edu.pl

Wstęp

W styczniu 2016 roku Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości wprowadziła Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej 16 *Leasing* (MSSF 16) zastępujący Międzynarodowy Standard Rachunkowości 17 *Leasing* (MSR 17). Nowy standard rozwiązuje od dawna dyskutowaną kwestię dotyczącą niekompletności informacji w sprawozdaniach finansowych na temat umów leasingowych posiadanych przez przedsiębiorstwa. W przypadku leasingu zaklasyfikowanego zgodnie z MSR 17 jako operacyjny w sprawozdaniach finansowych dostępne są tylko informacje ujawniane w notach, co zdaniem wielu użytkowników sprawozdań finansowych jest niewystarczające. MSSF 16 w celu poprawienia użyteczności sprawozdań finansowych, poprzez ujawnienie w nich informacji liczbowych dotyczących leasingu, rezygnuje z podziału umów leasingowych na leasing operacyjny i finansowy, co powinno przełożyć się na jakość podejmowanych przez użytkowników sprawozdań decyzji. Jednostki raportujące zgodnie z międzynarodowymi standardami rachunkowości będą zobligowane do ujmowania wszystkich umów leasingowych w sposób zbliżony do leasingu finansowego, co spowoduje każdorazowo ujmowanie skutków zawieranych umów leasingowych w aktywach i zobowiązaniach spółki. Obowiązek stosowania nowego standardu odnosi się do okresów rocznych rozpoczynających się dopiero od 1 stycznia 2019 roku lub po tej dacie, dlatego jest to dobry moment na dokonanie analizy możliwego wpływu zmian w prezentacji leasingu w sprawozdaniach finansowych.

Głównym celem niniejszego artykułu jest ocena wpływu zmian w zakresie raportowania leasingu na sytuację finansową i majątkową wybranych jednostek polskich raportujących zgodnie z międzynarodowymi standardami rachunkowości. Dla jego realizacji zostaną wykorzystane metody badawcze o charakterze jakościowym: analiza naukowej literatury przedmiotu oraz międzynarodowych standardów sprawozdawczości dotyczących raportowania leasingu. W części empirycznej zostanie przeprowadzone badanie pilotażowe, którego celem jest symulacja wpływu kapitalizacji leasingu operacyjnego na wybrane elementy bilansu oraz zmiany rentowności i zadłużenia czterech spółek notowanych na GPW w Warszawie. W badaniach wykorzystane zostaną informacje pochodzące ze sprawozdań finansowych spółek wchodzących w skład indeksu WIG30: PKP Cargo Spółka Akcyjna, Cyfrowy Polsat Spółka Akcyjna, Grupa Lotos Spółka Akcyjna, CCC Spółka.

1. MSSF 16 – kluczowe zmiany raportowania leasingu

Wprowadzenie nowego standardu dotyczącego raportowania leasingu ma na celu zwiększenie przejrzystości oraz kompletności raportów finansowych. MSSF 16 *Leasing* ma prowadzić do osiągnięcia tego celu, odchodząc od pozabilansowego wykazywania aktywów oraz zobowiązań związanych z umowami leasingowymi. Definicja leasingu

pozostała niezmieniona, więc w dalszym ciągu jest on określany jako kontrakt (lub jego część), na mocy którego zostają przekazane prawa do użytkowania aktywa przez określony okres w zamian za opłatę lub serie opłat. Rewolucyjna zmiana zachodzi natomiast w sposobie klasyfikacji umów leasingowych, ponieważ zgodnie z MSSF 16 wszystkie umowy będące umowami zawierającymi leasing muszą być traktowane i raportowane w jednolity sposób. Tym samym odstępuje się od podziału umów na leasing operacyjny i finansowy, a ocenie podlega jedynie to, czy umowa zawiera leasing, czy jest umową o świadczenie usług (Międzynarodowy Standard, 2017, § B9). Umowy, które jednocześnie zawierają elementy leasingu oraz elementy związane z usługami wymagają oddzielenia obu rodzajów kwot na podstawie dostępnych informacji oraz estymacji i zaksięgowania kwot związanych z usługą bezpośrednio w koszty. To, czy umowa zawiera leasing zależy od tego, która ze stron posiada kontrolę nad aktywem będącym przedmiotem umowy, a także od tego, czy przedmiot umowy jest jednoznacznie i wyraźnie określony. Czynnikiem kontroli nad przedmiotem leasingu występuje wtedy, gdy korzystający w trakcie całego okresu trwania umowy posiada jednocześnie prawo do otrzymywania wszelkich korzyści ekonomicznych płynących z możliwości wyłącznego użytkowania aktywa bezpośrednio lub pośrednio (np. poprzez usługi lub produkty wykonywane za jego pomocą oraz *subleasing*) oraz prawo do decydowania o sposobie i celu użytkowania aktywa.

Dzień, w którym leasingodawca udostępnia określony w umowie składnik aktywów leasingobiorcy w celu jego dalszego użytkowania jest datą rozpoczęcia leasingu i oznacza dla korzystającego pojawienie się obowiązku ujęcia prawa do korzystania ze składnika aktywów oraz zobowiązania z tytułu leasingu. Jednostka dokonując początkowej wyceny prawa do korzystania ze składnika aktywów musi wziąć pod uwagę następujące wielkości (Międzynarodowy Standard, 2017, § B24):

- a) kwotę początkowej wyceny zobowiązań z tytułu leasingu;
- b) kwotę wszystkich płatności leasingowych, które zostały dokonane przed lub w dniu rozpoczęcia się leasingu, pomniejszone o ewentualne zachęty leasingowe;
- c) koszty bezpośrednie poniesione przez leasingobiorcę;
- d) szacunkowy koszt, który będzie musiał ponieść leasingobiorca w związku z demontażem i usunięciem składnika aktywów, przywróceniem do stanu pierwotnego terenu, na którym mieścił się składnik aktywów lub doprowadzenia go do stanu końcowego określonego w umowie, chyba że koszty te zostaną poniesione podczas produkcji zapasów.

Po dokonaniu początkowej wyceny jednostka w kolejnych okresach powinna wyliczać prawo do korzystania ze składnika aktywów, stosując model ceny nabycia albo kosztu wytworzenia (*cost model*) lub model oparty na wartości przeszacowanej. W modelu kosztu wartość początkowa będzie pomniejszana o skumulowane odpisy amortyzacyjne oraz ewentualne skumulowane odpisy aktualizujące z tytułu trwałej utraty wartości. Natomiast stosując model przeszacowania zgodnie z MSR 16 „Rzeczowe aktywa trwałe”, jednostka dokonuje między kolejnymi przeszacowaniami pomniejszenia wartości

godziewej składnika aktywów na dzień przeszacowania o kwotę skumulowanej amortyzacji oraz skumulowanych odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i ujmuje te kwoty w wyniku finansowym, a przeszacowanie ze wzrostu wartości do wartości godziewej zostaje ujęte w pozostałych całkowitych dochodach.

Zgodnie z wytycznymi MSSF 16, zobowiązania z tytułu leasingu powinny początkowo zostać ujęte w kwocie równej bieżącej wartości pozostałych do zapłacenia płatności leasingowych zdyskontowanych za pomocą stopy procentowej zawartej w umowie leasingowej, o ile stopa ta może być w prosty sposób określona. W innym przypadku należy zastosować krańcową stopę procentową leasingobiorcy. W sumie początkowej wartości zobowiązań z tytułu leasingu powinny zostać zawarte następujące pozycje:

- a) stałe płatności pomniejszone o zachęty;
- b) zmienne płatności leasingowe zależne od indeksu lub stopy (np. LIBOR);
- c) kwoty, które prawdopodobnie leasingobiorca zapłaci z powodu gwarancji wartości rezydualnej składnika aktywów;
- d) cenę realizacji zakupu po okresie leasingu, jeżeli istnieje wystarczająca pewność, że korzystający z tej możliwości skorzysta;
- e) kwotę kar związanych z przedterminowym zakończeniem umowy leasingu (o ile leasingobiorca posiada takie prawo).

Po rozpoczęciu leasingu jednostka powinna dokonywać przeszacowań w celu zwiększenia lub zmniejszenia wartości bilansowej w taki sposób, aby odzwierciedlała ona oprocentowanie zawarte w zobowiązaniu z tytułu leasingu oraz zapłacone opłaty leasingowe. Jeżeli wartość bilansowa wynosi zero, wtedy należy ująć kwoty przeszacowań, jako zysk lub stratę w wyniku finansowym. Zmiany wynikające z MSSF 16 wpływają także na odmienne ujmowanie przepływów pieniężnych z tytułu płatności leasingowych, które zamiast wydatków z działalności operacyjnej będą ujmowane w działalności finansowej.

Twórcy standardu wzięli pod uwagę fakt, że wprowadzenie nowych zasad raportowania leasingu może być dla przedsiębiorstw kosztowne, dlatego uwzględniono pewne wyjątki. W przypadku umów leasingowych krótkoterminowych, których okres trwania bez możliwości zakupu nie przekracza 12 miesięcy oraz leasingu przedmiotów niskowartościowych leasingobiorca ma prawo ująć leasing bezpośrednio w koszty metodą liniową przez cały okres trwania umowy. Standard nie podaje limitu kwotowego niskowartościowych składników aktywów, jednak w *Uzasadnieniu wniosków* (Basis for Conclusions, 2016, s. 32) wskazuje się wartość wynoszącą 5000 USD, która dotyczyłaby sprzętu biurowego, takiego jak tablety, laptopy, małej wielkości meble i telefony. Trzeba wiedzieć dodatkowo, że składnik aktywów uznany za niskowartościowy nie może być w dużym stopniu powiązany lub zależny od z innych składników aktywów.

2. Leasing jako przedmiot krajowych i międzynarodowych badań empirycznych

Dyskusje w kręgach akademickich, twórców standardów, praktyków oraz użytkowników sprawozdań finansowych na temat raportowania leasingu, prowadzone są już od lat 70. XX wieku, a szczególnie po opublikowaniu przez amerykańską Radę Standardów Rachunkowości Finansowej (Financial Accounting Standards Board – FASB) „Wytucznych Standardów Rachunkowości Finansowej” SFAS 13. Do chwili obecnej przeprowadzono wiele badań mających na celu ocenę wpływu różnych zasad raportowania leasingu na sprawozdania finansowe oraz sytuację finansową. W tabeli 1 przedstawiono przegląd wybranych badań.

Tabela 1. Przegląd wybranych badań

Badanie	Państwo	Próba badawcza	Zmiana wartości wskaźników	Wyniki/wnioski z badania
Operating Leases: Impact of Constructive Capitalization (Imhoff i in., 1991)	USA	McDonald's	Wzrost D/E* o 30%. Spadek ROA** o 9%	Autorzy za pomocą opracowanej przez siebie metody pozwalającej na skapitalizowanie leasingu operacyjnego, przeprowadzają symulację wpływu leasingu operacyjnego na wartość aktywów. Szacowane pozabilansowe zobowiązania z tytułu leasingu wyniosły 1172,8 mln USD
The impact of constructive operating lease capitalization on key accounting ratios (Beattie i in., 1998)	Wielka Brytania	300 losowo wybranych spółek przemysłowych i handlowych	Średni wzrost wskaźnika ROE*** o 4,8%. Średni spadek wskaźnika ROA o 10,8%	Zgodnie z badaniem nastąpił wzrost sumy aktywów na poziomie 6% i wzrost sumy zobowiązań długoterminowych o 39%
Operating lease finance in the UK retail sector (Goodacre, 2003)	Wielka Brytania	102 przedsiębiorstwa z branży handlu detalicznego	Średni wzrost EBIT (ang. Earnings Before Interest and Taxes) o 23%	Z badania wynika, że współczynnik zobowiązań z tytułu leasingu operacyjnego do zobowiązań wykazywanych w bilansie wynosi 3,3 dla całej branży handlu detalicznego w Wielkiej Brytanii, a poziom finansowania działalności

ciąg dalszy tab. 1

Badanie	Państwo	Próba badawcza	Zmiana wartości wskaźników	Wyniki/wnioski z badania
				leasingiem operacyjnym jest o 37 razy większy niż finansowanie leasingiem finansowym, co pokazuje jak leasing operacyjny jest bardzo popularny w tej branży
Impact of Lease Capitalization on Financial Ratios of Listed German Companies (Fülbier i in., 2008)	Niemcy	90 niemieckich przedsiębiorstw notowanych na Deutsche Börse i wchodzących w skład indeksów DAX (duże spółki), MDAX (spółki średniej wielkości) oraz SDAX (małe spółki)	Średni wzrost: EBIT o 2,9%; wskaźnik D/E o 13,5%; wskaźnik ROE o 2,8%; Średni spadek: wskaźnik ROA o 1,3%	Mediana wartości zobowiązań z tytułu leasingu operacyjnego wyniosła 93,8 mln EUR (średni wzrost prezentowanych zobowiązań na poziomie 17,3%). Mediana wartości wzrosła o 80,4 mln EUR (średni wzrost wartości aktywów razem o 8,5%). Najbardziej na kapitalizację leasingów zareagowała branża modowa/odzieżowa oraz handlu detalicznego
The financial impact of the proposed amendments to IAS 17: Evidence from Belgium and The Netherlands (Branswijk i in., 2011)	Belgia oraz Holandia	35 spółek belgijskich oraz 31 spółek holenderskich notowanych na Euronext	Średni wzrost wskaźnika D/E o 8,37%. Średni spadek: wskaźnik płynności bieżącej o 3,6%	Wpływ zmiany prezentacji leasingu nie jest taki sam dla wszystkich branż (np. przedsiębiorstwa z branży produkcyjnej są bardziej podatne niż te z branży telekomunikacyjnej). Na podstawie przeprowadzonej analizy regresji autorzy wywnioskowali, że wpływ mają rozmiar przedsiębiorstwa (większe bardziej odczuwają zmiany niż mniejsze) oraz wpływ kultury danego państwa na rachunkowość (czynniki prawne i polityczne, definicja prawa do własności i kontroli, sposób zarządzania oraz rozwój ekonomiczny)

Badanie	Państwo	Próba badawcza	Zmiana wartości wskaźników	Wyniki/wnioski z badania
Global leasing report (White, 2015)	USA	50 państw z największymi wielkościami sum leasingowych	–	Zgodnie z raportem w roku 1994 łączna suma kwot leasingowych w 50 wybranych państwach wynosiła 356,4 mld USD, a w roku 2013 prawie 884 mld USD (z czego 11,05 mld USD przypada Polsce, która tym samym zajęła 13 miejsce), co wskazuje na rosnącą popularność finansowania działalności gospodarczej za pomocą leasingu
The Impact of Lease Capitalisation on Financial Statements and Key Ratios: Evidence from Australia (Wong, Joshi, 2015)	Australia	107 spółek notowanych na Australian Securities Exchange (ASX) reprezentujących różne sektory gospodarcze (m.in. przemysł, metalurgia i górnictwo, finanse, IT i telekomunikacja), których rynkowa wartość akcji, która musiała być równa lub przekraczać 1000 milionów USD	Średni wzrost: wskaźnik D/E o 31,69%; wskaźnik D/A**** o 10,11%; ROE 1,23%. Średni spadek: wskaźnik ROA o 15,35%	Po dokonaniu kapitalizacji leasingu operacyjnego i policzeniu zmian jakie się pojawiły okazało się, że suma nieprezentowanych zobowiązań z tytułu leasingu wynosi dla wybranych 107 spółek 679,67 milionów USD, a suma aktywów oraz suma zobowiązań wzrosły odpowiednio o 3,63% i 4,48%
Ocena wpływu zasad ujmowania umów leasingowych według MSSF 16 „Leasing” na sprawozdania	Polska	20 spółek notowanych na GPW, które posiadały relatywnie niską wartość aktywów	–	Badanie niestety nie przyniosło rezultatów przedstawiających wpływ nowego standardu na wielkość wybranych pozycji sprawozdań

ciąg dalszy tab. 1

Badanie	Kraj	Próba badawcza	Zmiana wartości wskaźników	Wyniki/wnioski z badania
finansowe wybranych spółek notowanych na GPW (Hońko, 2016)		trwałych oraz przychody netto powyżej 1 mln USD		finansowych oraz wartość wskaźników finansowych, ponieważ z 20 badanych spółek tylko 3 ujawniały informacje na temat finansowania działalności przy pomocy leasingu operacyjnego. Autor przypuszcza, że w polskich realiach większość umów jest klasyfikowana, jako leasing finansowy, ponieważ całe ryzyko i korzyści wynikające z leasingu przechodzi na leasingobiorcę. Taki stan rzeczy wskazuje na to, że badania przedstawione przez RMSR, według których aż 47% przedsiębiorstw w Europie wykazuje umowy leasingowe pozabilansowo, nie mają odzwierciedlenia w polskiej rzeczywistości (IFRS 16, Effects Analysis, 2016)
Impact of New Standard „IFRS 16 Leases” on Statement of Financial Position and Key Ratios: A Case Study on an Airline Company in Turkey (Öztürk, Sercemeli, 2016)	Turcja	Turecka firma lotnicza Pegasus Airline Company	Wzrost: wskaźnik D/E o 75,3%; wskaźnik D/A o 16,9%; wskaźnik ROE o 15,6%. Spadek ROA o 34,4%	Autorzy podkreślają, że widoczność zmian będzie różna w zależności od tego w jak dużej mierze działalność jest finansowana leasingiem operacyjnym oraz od rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej, a także wskazują, że zmiany wprowadzone przez MSSF 16 ułatwią porównalność spółek przez inwestorów, podejmowanie przez nich decyzji oraz mniejszą podejmowane

Badanie	Kraj	Próba badawcza	Zmiana wartości wskaźników	Wyniki/wnioski z badania
				ryzyko. W badaniu autorzy odnieśli się także do badania innego tureckiego autora Can Öztürk, który w swoim badaniu również analizował wpływ MSSF 16 na strukturę finansową przedsiębiorstw lotniczych. Z analizy wynika, że gdyby wszystkie leasingi zostały zaprezentowane w sprawozdaniach finansowych, jako leasingi finansowe to wpływ na strukturę finansową w przypadku Lufthansy będzie niski, w przypadku Turkish Airlines będzie umiarkowany, a oddziaływanie na Pegasus Airlines będzie wysoki

* wskaźnik zadłużenia kapitału własnego

** wskaźnik rentowności aktywów

*** wskaźnik rentowności kapitału własnego

**** wskaźnik ogólnego zadłużenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie naukowej literatury przedmiotu.

Zaprezentowane wyniki i raporty z badań dostarczają informacji o prognozowanym wpływie kapitalizacji leasingu na sprawozdania finansowe przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą w różnych sektorach oraz różnych krajach. Z badań wynika, że niezależnie od kraju czy sektora, w którym spółka prowadzi działalność gospodarczą, przewidywany wpływ będzie co do zasady podobny. Różnica może natomiast wystąpić w sile wpływu, gdyż jak wskazują badania spółki z sektora handlu detalicznego, linii lotniczych, transportu, telekomunikacji oraz IT są bardziej wrażliwe na kapitalizację leasingu operacyjnego, co sprawia, że wpływ kapitalizacji jest bardziej widoczny w sprawozdaniach finansowych spółek z tych sektorów. Ogólne oczekiwania dotyczą znacznego wzrostu wartości zobowiązań oraz aktywów, co jest spowodowane przeniesieniem informacji o wartości aktywów i zobowiązań związanych z umową leasingową do bilansu. Spodziewany jest także wzrost EBIT związany ze wzrostem kosztów finansowych, choć już nie tak duży jak w przypadku aktywów czy zobowiązań. W przypadku wartości kapitału własnego oczekiwany jest spadek, ponieważ stopa amortyzacji leasingowanego aktywa będzie większa niż stopa, według której obliczane będą płatności

leasingowe, a więc aktywa będą amortyzowane szybciej niż będzie następowało zmniejszanie się zobowiązań z tytułu leasingu. Dla wskaźników zadłużenia takich jak D/A i D/E prognozowany jest wzrost wynikający z ujawnienia zobowiązań związanych z umowami leasingowymi, co świadczy o ukrytym zadłużeniu firm prezentujących leasing pozabilansowo. Kapitalizacja leasingu operacyjnego spowoduje zmniejszenie się ROA oraz zwiększenie ROE. Oczekuje się także zmniejszenia wskaźnika bieżącej płynności finansowej.

3. Wpływ zmian w regulacjach dotyczących leasingu na badane spółki

W tej części artykułu zostanie przeprowadzona symulacja wpływu zmian wprowadzonych przez MSSF 16 *Leasing* na prezentację leasingu w sprawozdaniach finansowych badanych spółek. Zgodnie z nowym standardem dotyczącym leasingu, wszystkie umowy leasingowe (oprócz kilku wyjątków) będą wykazywane w sprawozdaniach finansowych leasingobiorców, co oznacza odejście od praktyki pozabilansowej prezentacji aktywów oraz zobowiązań związanych z leasingiem. To powoduje, że chcąc dokonać analizy wpływu tych zmian należy dokonać symulacji, w której wartości związane z leasingiem operacyjnym posiadanym przez daną spółkę zostaną skapitalizowane i przeniesione do bilansu oraz rachunku zysku i strat. W celu umożliwienia przeprowadzenia kapitalizacji leasingu należy przyjąć pewne założenia, które są kluczowe z uwagi na brak dostępności szczegółowych danych firm na temat pozostałego czasu trwania umów leasingowych oraz związanych z nimi wartościami części odsetkowych, dlatego w badaniu zostaną użyte założenia zastosowane w metodzie opracowanej m.in. przez E. Imhoffa i in. (1991). Wybór tej metody wynika z faktu, że została ona wykorzystana w wielu zagranicznych badaniach dotyczących kwestii wpływu kapitalizacji leasingu na wartość aktywów, zobowiązań, kapitału oraz odpowiednich pozycji rachunku zysków i strat.

Szacunkowa wartość pozabilansowych zobowiązań z tytułu leasingu operacyjnego jest wyznaczana poprzez obliczenie wartości bieżącej przyszłych minimalnych płatności z tytułu nieodwoływalnych umów leasingowych. Stopa procentowa użyta do dyskontowania wartości bieżącej jest na założonym poziomie 10% dla wszystkich badanych spółek. Zgodnie z MSR 17 spółki powinny ujawniać przyszłe minimalne płatności z tytułu leasingu operacyjnego (MP) dla następujących okresów: do 1. roku, od 1. roku do 5. lat i powyżej 5. lat. W celu obliczenia wartości bieżącej dla poszczególnych lat w okresie od 1. roku do 5. lat zakłada się, że płatności maleją zgodnie z zasadą ciągu geometrycznego, gdzie współczynnik regresji (q) jest stały. Znając wartość dla minimalnych płatności z tytułu leasingu operacyjnego dla pierwszego okresu (MP_1) za pomocą wzoru $MP_{t+1} = MP_t \times q$ można obliczyć wartości dla niewiadomych MP_2 , MP_3 , MP_4 i MP_5 . Dodatkowo suma wartości od MP_2 do MP_5 musi się równać podanej w sprawozdaniu finansowym wartości przyszłych minimalnych płatności z tytułu leasingu

operacyjnego dla okresu od 1. roku do 5. lat, co można zapisać wzorem $MP_{2-5} = \sum_{t=1}^4 MP_1 \times q^t$ (Fülbier i in., 2008). Bieżąca wartość przyszłych minimalnych płatności dotyczących okresu powyżej 5 lat zostanie wyliczona w następujący sposób:

- 1) kwota związana z przyszłymi minimalnymi płatnościami z tytułu leasingu wykazana w sprawozdaniu finansowym zostanie podzielona przez 10, aby uzyskać kwotę dotyczącą jednego roku¹;
- 2) od wartość bieżącej kwoty dotyczącej jednego roku, wyliczonej dla okresu 5. lat, odjęta zostanie wartość bieżąca kwoty dotyczącej jednego roku wyliczonej dla okresu 15 lat;
- 3) otrzymany wynik zostanie pomnożony przez 10.

Do oszacowania wartości księgowej aktywów będących przedmiotem umów leasingu operacyjnego konieczne jest przyjęcie założeń:

- 1) w momencie rozpoczęcia leasingu, wartość księgowa leasingowanych aktywów jest równa wartości zobowiązań z tytułu leasingu;
- 2) po zakończeniu okresu leasingu, wartość księgowa tych aktywów oraz zobowiązań z tytułu leasingu wynosi zero;
- 3) aktywa są amortyzowane metodą liniową przez cały okres trwania umowy leasingowej;
- 4) zobowiązania z tytułu leasingu oraz część odsetkowa są wyliczane za pomocą metody efektywnej stopy procentowej, a więc zgodnie z MSSF 16;
- 5) płatności leasingowe są stałe przez cały okres trwania leasingu.

Dodatkowo należy przyjąć założenie, iż pozostały okres użyteczności ekonomicznej leasingowanych aktywów wynosi 15 lat, całkowity okres użyteczności ekonomicznej wynosi 30 lat, a więc stosunek pozostałego okresu do całkowitego okresu użyteczności ekonomicznej leasingowanych aktywów wynosi 50%. Trudności z określeniem rzeczywistego całkowitego okresu użyteczności ekonomicznej leasingowanych aktywów sprawia, że oszacowanie ich wartości księgowej jest dużo trudniejsze niż oszacowanie wartości zobowiązań z tytułu leasingu. Stąd autorzy metody oceniają, że odchylenie pomiędzy wartościami otrzymanymi i rzeczywistymi może przekroczyć +/- 5%. W trakcie trwania umowy leasingowej wartość księgowa aktywów będzie różna od wartości związanych z nimi zobowiązań z tytułu leasingu, ponieważ początkowe płatności leasingowe w znacznej mierze zawierają w sobie część odsetkową przy niewielkim zmniejszeniu kapitałowym, podczas gdy stopa z jaką amortyzowane są aktywa jest znacznie wyższa, co powoduje, że wartość zobowiązań z tytułu leasingu będzie wyższa w okresie trwania umowy leasingowej. Zgodnie z wynikami m.in. Imhoffa (Imhoff i in., 1991) średni stosunek wartości leasingowanych aktywów do zobowiązań z tytułu leasingu wynosi 70% dla wszystkich spółek lub można określić ten stosunek używając wzoru:

¹ Zgodnie z założeniami dotyczącymi pozostałego okresu użyteczności ekonomicznej leasingowanych aktywów, przedstawionymi w dalszej części podrzędziału.

$$\left(\frac{RL}{TL}\right) \times \left(\frac{PV_{TL}}{PV_{RL}}\right)$$

gdzie:

RL – pozostały czas trwania umowy leasingowej;

TL – całkowity czas trwania umowy leasingowej;

PV_{TL} – bieżąca wartość minimalnych płatności leasingowych przez cały okres trwania umowy;

PV_{RL} – bieżąca wartość minimalnych płatności leasingowych przez pozostały okres trwania umowy (Fülbier i in., 2008).

Ostatnim założeniem zastosowanym w metodzie badawczej będzie przyjęcie stopy podatku dochodowego na poziomie 19%.

Do badania wybrano cztery spółki notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie² i wchodzące w skład WIG30, które w swoich sprawozdaniach finansowych ujawniły informacje dotyczące leasingu operacyjnego potrzebne do przeprowadzenia kapitalizacji leasingu oraz dalszej symulacji wpływu zmian. Indeks WIG30 obejmuje 30 największych i najbardziej płynnych spółek notowanych na GPW. Przyjęto założenie, że wpływ zmian wprowadzanych przez MSSF 16 będzie bardziej widoczny w przypadku dużych spółek, których łączna kwota minimalnych opłat leasingowych będzie znacząca³. Analizie poddano skonsolidowane sprawozdania finansowe za rok 2016, a w przypadku, gdy sprawozdanie za ten rok nie było dostępne na dzień 25 kwietnia 2017, wtedy posłużono się skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym za rok 2015. W tabeli 2 przedstawiono informacje o wybranych do badania spółkach.

Tabela 2. Charakterystyka spółek wybranych do analizy

Nazwa spółki	Sektor	Łączna wartość przyszłych płatności z tytułu leasingu operacyjnego (mln PLN)	Przedmiot leasingu operacyjnego	Istotność wpływu MSSF 16 na sprawozdania finansowe oceniana przez spółkę
CCC Spółka Akcyjna	Odzież i kosmetyki – odzież i obuwie	1715	Lokale, w których prowadzona jest działalność handlowa oraz pozostałe aktywa	Istotny
PKP Cargo	Transport i logistyka – transport	122,458	Dzierżawa nieruchomości gruntowych oraz	Brak informacji

² Na dzień 25 kwietnia 2017

³ Łączna kwota minimalnych opłat leasingowych każdej z 4 spółek wybranych do badania wynosi powyżej 100 mln PLN

Nazwa spółki	Sektor	Łączna wartość przyszłych płatności z tytułu leasingu operacyjnego (mln PLN)	Przedmiot leasingu operacyjnego	Istotność wpływu MSSF 16 na sprawozdania finansowe oceniana przez spółkę
Spółka Akcyjna			wynajem budynków i obiektów biurowych	
Cyfrowy Polsat Spółka Akcyjna	Telekomunikacja	1742,4	Najem powierzchni studyjnej, biurowej, najem transponderów satelitarnych, środków transportu i innego sprzętu oraz dzierżawa gruntu pod lokalizację sklepowe	Istotny
Grupa Lotos Spółka Akcyjna	Paliwa i gaz – wydobywanie i produkcja	453,69	Głównie aktywa związane z taborem kolejowym	Istotny

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych za rok 2016 w przypadku spółek PKP Cargo Spółka Akcyjna, Cyfrowy Polsat Spółka Akcyjna, Grupa Lotos Spółka Akcyjna i rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego za rok 2015 w przypadku spółki CCC Spółka Akcyjna oraz https://www.gpw.pl/lista_spolek (dostęp 25.04.2017).

Stosując uprzednio opisaną metodę i założenia dokonano kapitalizacji umów leasingu operacyjnego, a następnie oceniono wpływ, jaki mają pozabilansowe wartości związane z leasingiem otrzymane w drodze kapitalizacji na wartość aktywów oraz pasywów prezentowanych w bilansie czterech spółek należących do próby badawczej. W tabeli 3 przedstawiono wartości wybranych pozycji bilansu zgodnie z: wartością opublikowanych rocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych⁴, pozabilansową wartością otrzymaną w drodze przeprowadzonej kapitalizacji leasingu oraz wartością uwzględniającą stan po kapitalizacji leasingu. Dodatkowo pokazana została zmiana procentowa wpływu pozabilansowych wartości związanych z leasingiem na wybrane pozycje bilansu.

Na podstawie otrzymanych wyników można zaobserwować wzrost wartości aktywów razem oraz zobowiązań razem, a także zmniejszenie się wartości zysków zatrzymanych

⁴ Wybrane wartości bilansowe dla spółek PKP Cargo Spółka Akcyjna, Cyfrowy Polsat Spółka Akcyjna oraz Grupa Lotos Spółka Akcyjna pochodzą z rocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych za rok 2016, natomiast w przypadku spółki CCC Spółka Akcyjna potrzebne dane pochodziły z rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego za rok 2015.

i co za tym idzie również wartości kapitału własnego. Średni wzrost wartości aktywów razem oraz zobowiązań razem wyniósł odpowiednio 10,8% i 31%, a w przypadku zysków zatrzymanych wartość zmieniła się średnio o –10,6%. W tym momencie należy jednak zaznaczyć, że znaczący wpływ na wysokość średniej zmiany badanych wartości ma tylko spółka CCC S.A., której aktywa razem wzrosły po kapitalizacji leasingu o 37,7%, a zobowiązania razem o 110,9%. Różnica pomiędzy wynikiem tej spółki a wynikiem otrzymanym w przypadku pozostałych spółek jest istotna, gdyż wyniki innych spółek wyniosły od 1,1% do 3,2% dla aktywów razem i od 2,9% do 7,3% dla zobowiązań razem. Patrząc na wyniki dla zysków zatrzymanych badanych spółek różnica pomiędzy zmianą procentową wartości pomiędzy spółkami jest znacznie mniejsza, chociaż i w tym przypadku największa zmiana została odnotowana w przypadku CCC S.A. (–25,9%).

Tabela 3. Wpływ kapitalizacji leasingu operacyjnego na wybrane pozycje bilansu spółek (w mln PLN)

Pozycje	CCC Spółka Akcyjna	PKP Cargo Spółka Akcyjna	Cyfrowy Polsat Spółka Akcyjna	Grupa Lotos Spółka Akcyjna	Średnia zmiana procentowa (w %)
Aktywa razem	2072	6490,80	27729,3	19326,31	
Pozabilansowa wartość aktywów	781	69,75	881,1	244,69	
Aktywa razem po kapitalizacji leasingu	2853	6560,55	28610,4	19571	
Zmiana (w %)	37,7	1,1	3,2	1,3	10,8
Zobowiązania razem	948,4	3247,93	16351,7	10715,4	
Pozabilansowa wartość zobowiązań netto	1052,1	93,963	1186,9	329,627	
Zobowiązania razem po kapitalizacji leasingu	2000,5	3341,9	17538,6	11045	
Zmiana (w %)	110,9	2,9	7,3	3,1	31
Zyski zatrzymane	1047,2	313,44	4095,5	6945,46	
Wpływ kapitalizacji leasingu na zyski zatrzymane	–271,1	–24,213	–305,9	–84,94	
Zyski zatrzymane po kapitalizacji leasingu	776,1	289,2	3789,6	6860,5	
Zmiana (w %)	–25,9	–7,7	–7,5	–1,2	–10,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych za rok 2016 w przypadku spółek PKP Cargo Spółka Akcyjna, Cyfrowy Polsat Spółka Akcyjna, Grupa Lotos Spółka Akcyjna i rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego za rok 2015 w przypadku spółki CCC Spółka Akcyjna.

Wyniki otrzymane w przypadku CCC S.A. nie są zaskoczeniem, ponieważ, zgodnie z omawianymi w tej pracy wcześniej przeprowadzonymi badaniami, widoczny wpływ kapitalizacji leasingu operacyjnego na sprawozdania finansowe przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą w zakresie handlu detalicznego był wyższy niż w przypadku przedsiębiorstw z innych sektorów gospodarczych. Zaskakujący jest natomiast wynik otrzymany dla pozostałych trzech badanych spółek, ponieważ spodziewany wpływ dla przedsiębiorstw z takich sektorów jak telekomunikacja czy transport i logistyka powinien być znaczący, lecz otrzymane wyniki pokazują, że wpływ kapitalizacji leasingu operacyjnego na sprawozdania finansowe tych firm jest niewielki. Pokrywa się to jednak z wnioskami S. Hońki, który na podstawie swojego badania stwierdził, że prawdopodobny wpływ zmian w prezentacji leasingu w sprawozdaniach finansowych, wprowadzanych przez MSSF 16 *Leasing* dla przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą w Polsce będzie mniejszy niż wynika to z szacunków RMSR, ponieważ na ogół klasyfikują one swoje umowy leasingowe jako leasing finansowy (Hońko, 2016).

W celu wyjaśnienia wielkości otrzymanych zmian procentowych w aktywach i pasywach, dokonano sprawdzenia, czy badane spółki finansują swoją działalność gospodarczą również za pomocą leasingu finansowego i czy ten sposób finansowania przeważa w stosunku do leasingu operacyjnego. W sprawozdaniu finansowym⁵ spółki CCC S.A. nie widnieją żadne informacje świadczące o tym, że firma korzysta z leasingu finansowego, a więc jedynym rodzajem leasingu, z którego korzysta jest leasing operacyjny. Może być to jeden z powodów, dla którego kapitalizacja leasingu wpłynęła na bilans spółki silniej niż wykazała to symulacja w przypadku pozostałych badanych spółek. Prezentowane przez PKP Cargo S.A. zobowiązania związane z leasingiem finansowym są ponad dwukrotnie wyższe niż te pochodzące z leasingu operacyjnego i wynoszą 200,49 mln PLN⁶, co może powodować, że prognozowany wpływ kapitalizacji leasingu dla tej spółki nie jest znaczny. Nie można natomiast w podobny sposób wytłumaczyć niskiego wpływu kapitalizacji leasingu dla Cyfrowego Polsatu S.A. oraz Grupy Lotos S.A., ponieważ, co prawda, obie spółki korzystają oprócz leasingu operacyjnego również z leasingu finansowego, jednak zobowiązania z tytułu leasingu finansowego są mniejsze od zobowiązań z tytułu leasingu operacyjnego. W przypadku Cyfrowego Polsatu S.A. różnica jest znacząca, gdyż wartość zobowiązań z tytułu leasingu finansowego na dzień 31.12.2016 roku wynosi 25,8 mln PLN⁷, a w przypadku Grupy Lotos S.A. zobowiązania z tytułu leasingu finansowego na ten sam dzień wynoszą

⁵ Wartość bieżąca minimalnych opłat leasingowych z tytułu leasingu finansowego przedstawiona w rocznym skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym za rok 2015.

⁶ Wartość bieżąca minimalnych opłat leasingowych z tytułu leasingu finansowego przedstawiona w rocznym skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym za rok 2016.

⁷ Wartość bieżąca minimalnych opłat leasingowych z tytułu leasingu finansowego przedstawiona w rocznym skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym za rok 2016.

179,5 mln PLN⁸. Należy zwrócić również uwagę na fakt, iż wartość posiadanych aktywów tych dwóch spółek jest relatywnie wysoka, co powoduje, że spółki te przy obecnym poziomie finansowania działalności gospodarczej za pomocą leasingu operacyjnego nie są w znaczącym stopniu narażone na wpływ zmian wprowadzanych przez MSSF 16.

4. Wpływ zmian w prezentacji leasingu na wybrane wskaźniki finansowe dotyczące sytuacji finansowej przedsiębiorstwa

Omówione konsekwencje ujawnienia w bilansie badanych spółek pozabilansowych wartości związanych z leasingiem operacyjnym można również zaobserwować na przykładzie niektórych wskaźników finansowych, za pomocą których użytkownicy sprawozdań finansowych podejmują różnego rodzaju decyzje finansowe i inwestycyjne. Analizie zostały poddane cztery wskaźniki finansowe, które zdaniem autorów powinny w największym stopniu odzwierciedlić wpływ kapitalizacji leasingu, ponieważ ich wartość jest zależna od wartości aktywów, zobowiązań i kapitału własnego. Obliczona wartość wskaźników zgodnie z wielkościami przedstawionymi w rocznych skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych spółek, a także wartość wskaźników po dokonaniu kapitalizacji leasingu oraz zmiana procentowa wartości wskaźników przedstawiona została w tabeli 4.

Jak można zaobserwować, wartości wskaźników ROE, D/A oraz D/E średnio wzrosły odpowiednio o 9,1%; 15,2% i 47,1%, natomiast w przypadku ROA zanotowany został spadek wskaźnika średnio o 8,2%. Najbardziej znaczące zmiany wyników dotyczącą spółki CCC S.A, gdzie zmiana procentowa wyniosła odpowiednio: ROA (-27,4%), ROE (31,8%), D/A (53,2%) i D/E (178%). Największa zmiana procentowa dotyczy wskaźnika D/E, ponieważ wartość długu razem zwiększyła się w momencie, gdy się wartość kapitału własnego uległa zmniejszeniu. Jeżeli chodzi o wartości wskaźników zadłużenia D/A i D/E to prezentowanie leasingu operacyjnego w ten sam sposób jak leasingu finansowego ma dla badanych spółek raczej negatywny wpływ, ponieważ ujawnia, że poziom finansowania działalności finansowej za pomocą długu jest w rzeczywistości wyższy, a tym samym ryzyko również większe. W przypadku wskaźników rentowności to dla ROA wpływ będzie również negatywny, ponieważ wskaźnik ten zmaleje, natomiast pozytywnie dla firmy jest zwiększenie się wskaźnika ROE, który informuje o tym jak efektywnie pracuje kapitał własny inwestorów. Należy podkreślić, że zmiany wartości wskaźników finansowych są istotne tylko w przypadku jednej badanej spółki. Dla PKP Cargo S.A, Cyfrowego Polsatu S.A oraz Grupy Lotos S.A zmiany w wartości analizowanych wskaźników mało widoczne i nie można powiedzieć, aby mogły mieć znaczący wpływ na zmianę postrzegania kondycji finansowej firmy przez inwestorów.

⁸ Wartość bieżąca minimalnych opłat leasingowych z tytułu leasingu finansowego przedstawiona w rocznym skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym za rok 2016.

Tabela 4. Zmiana wartości wybranych wskaźników finansowych po dokonaniu kapitalizacji leasingu operacyjnego (w %)

Nazwa spółki	Wskaźniki finansowe				Wskaźniki po kapitalizacji leasingu				Zmiana (w %)			
	ROA	ROE	D/A	D/E	ROA	ROE	D/A	D/E	ROA	ROE	D/A	D/E
	CCC Spółka Akcyjna	12,52	23,10	45,77	84,41	9,09	30,44	70,12	234,67	-27,40	31,80	53,19
PKP Cargo Spółka Akcyjna	-2,06	-4,13	50,04	100,16	-2,04	-4,16	50,94	103,83	-1,06	0,75	1,80	3,67
Cyfrowy Polsat Spółka Akcyjna	3,68	8,97	58,97	143,72	3,57	9,22	61,30	147,69	-3,08	2,76	3,96	2,76
Grupa Lotos Spółka Akcyjna	8,17	18,34	55,44	124,44	8,07	18,52	56,44	129,55	-1,25	1,00	1,79	4,10
Średnia									-8,20	9,08	15,18	47,14

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych za rok 2016 w przypadku spółek PKP Cargo Spółka Akcyjna, Cyfrowy Polsat Spółka Akcyjna, Grupa Lotos Spółka Akcyjna i rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego za rok 2015 w przypadku spółki CCC Spółka Akcyjna oraz danych z tabeli 3.

Podsumowanie

Wprowadzenie nowego standardu dotyczącego raportowania leasingu jest niewątpliwie rewolucyjne, więc nie dziwi liczba dyskusji z nim związanych. Główną i najważniejszą zmianą wynikającą z MSSF 16 jest jednolite podejście do umów leasingowych, odchodząc tym samym od ich podziału na umowy leasingu operacyjnego lub finansowego. Spółki raportujące zgodnie z MSSF będą musiały prezentować wartości wszystkich długoterminowych umów leasingowych w bilansie, co oznacza koniec pozabilansowego ujmowania leasingu. W części empirycznej niniejszego opracowania skupiono się na analizie wpływu kapitalizacji leasingu operacyjnego na zmiany rentowności i zadłużenia badanych jednostek. Za pomocą metody opracowanej między innymi przez Imhoffa i in. (1991) przeprowadzono symulację wpływu kapitalizacji leasingu operacyjnego na sytuację finansową czterech spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie.

Wyniki badania przeprowadzonego przez autorów wykazują wzrost wartości aktywów razem oraz zobowiązań razem, a także spadek wartości wyniku finansowego. Zmiany spowodowane przez ujawnienie pozabilansowych wartości związanych z leasingiem miały tym samym również wpływ na zmianę wartości odpowiednich wskaźników finansowych: wzrost wskaźników ROE (rentowność kapitału własnego), D/A (wskaźnik zadłużenia aktywów) oraz D/E (wskaźnik zadłużenia kapitału własnego). Największe zmiany dotyczyły wskaźnika D/E oraz D/A, co potwierdza, że stosowanie MSSF 16 uwidoczni zadłużenie przedsiębiorstw, zwiększając tym samym wiedzę inwestorów na temat rzeczywistego ryzyka, którym spółka jest obciążona.

Otrzymane rezultaty są zgodne z wynikami wcześniejszych badań w zakresie kierunku zmian będących następstwem wdrożenia nowego standardu. Odmienna jest natomiast siła wpływu kapitalizacji leasingu na parametry finansowe badanych przedsiębiorstw, gdyż we wcześniej omawianych badaniach była ona raczej istotna, a przeprowadzona w niniejszym opracowaniu symulacja wskazuje, że tylko w przypadku jednej badanej spółki wpływ ten był istotny. Wynikać to może z faktu, że spółka ta prowadzi działalność gospodarczą w zakresie handlu detalicznego, a sektor ten został określony jako najbardziej wrażliwy na zmiany w analizowanym obszarze. W przypadku pozostałych badanych spółek wpływ kapitalizacji leasingu operacyjnego był stosunkowo niewielki. Warto przypomnieć, że analizowane podmioty wchodziły w skład 30 największych spółek notowanych na GPW. Charakteryzuje je relatywnie wysoka wartość aktywów trwałych, przez co ujawnienie w bilansie wartości związanych z leasingiem operacyjnym mogło przynieść mniej widoczny skutek niż oczekiwano.

Ze względu na liczebność grupy badawczej badania należy uznać za pilotażowe. W celu uzyskania pełniejszego obrazu podobną analizę, ukierunkowaną przede wszystkim na ocenę stopnia wpływu kapitalizacji leasingu operacyjnego na sytuację finansową podmiotów w zależności od sektora, do którego są zaliczane należałoby przeprowadzić na większej grupie podmiotów.

Literatura

- Beattie V., Edwards K., Goodacre A. (1998), *The impact of constructive operating lease capitalization on key accounting ratios*, „Accounting and Business Research”, 28 (4), s. 233–254, DOI: 10.1080/00014788.1998.9728913.
- Branswijck D., Longueville S., Everaert P. (2011), *The financial impact of the proposed amendments to IAS 17: Evidence from Belgium and The Netherlands*, „Accounting and Management Information Systems”, 10, (2), s. 275–294, ftp://ftp.repec.org/opt/ReDIF/RePEc/ami/articles/10_2_8.pdf (dostęp 08.01.2018).
- Fülbier R.U., Silva J.L., Pferdehirt M.H. (2008), *Impact of Lease Capitalization on Financial Ratios of Listed German Companies*, „Schmalenbach Business Review”, 60, s. 122–144, <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=986119103022072109080009069098006022008023030035091056091117028064005026078127069117026035013044039111007012097030094009001030007007000016092109003030079003093076005049049114064119086105078095106019000089003094031070098117090022012083029094087005090&EXT=pdf> (dostęp 10.01.2018).
- Goodacre A. (2003), *Operating lease finance in the UK retail sector*, „The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research”, 13 (1), s. 99–125, DOI: 10.1080/0959396032000065373.
- Hońko S. (2016), *Ocena wpływu zasad ujmowania umów leasingowych według MSSF 16 „Leasing” na sprawozdania finansowe wybranych spółek notowanych na GPW*, „Finanse. Rynki Finansowe. Ubezpieczenia”, 80 (2), s. 41–51, DOI: 10.18276/frfu.2016.2.80/1-05.
- Imhoff E., Lipe R., Wright D. (1991), *Operating Leases: Impact of Constructive Capitalization*, „Accounting Horizons”, 5 (1), s. 51–63, <https://search.proquest.com/openview/84920dcdb6db4af52dfe82d6d446a57e/1?pq-origsite=gscholar&cbl=3330> (dostęp 08.01.2018).
- Öztürk M., Sercemeli M. (2016), *Impact of New Standard “IFRS 16 Leases” on Statement of Financial Position and Key Ratios: A Case Study on an Airline Company in Turkey*, „Business and Economics Research Journal”, 7 (4), s. 143–157, DOI: 10.20409/berj.2016422344
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady.
- Rozporządzenie Komisji (UE) 2017/1986 z dnia 31 października 2017 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej 16.
- White E. (2015), *Global leasing report*, White Clark Group, http://www.whiteclarkgroup.com/downloads/353/wcg_global_leasing_report_2015_public_final.pdf (dostęp 11.04.2017).
- Wong K., Joshi M. (2015), *The Impact of Lease Capitalisation on Financial Statements and Key Ratios: Evidence from Australia*, „Australasian Accounting, Business and Finance Journal”, 9 (3), s. 27–44, DOI: 10.14453/aabfj.v9i3.3, <http://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1595&context=aabfj>, (dostęp 10.01.2018).

Źródła internetowe

- IFRS Foundation (2016), *Basis for Conclusions on IFRS 16 Leases*, <https://www.slideshare.net/sazzad128/basis-for-conclusions-international-financial-reporting-standard-january-2016-ifs-16-leases> (dostęp 08.01.2018).
- IFRS Foundation (2016), *IFRS 16 „Leases”: Effect Analysis*, <http://www.ifrs.org/-/media/project/leases/ifrs/published-documents/ifrs16-effects-analysis.pdf> (dostęp 08.01.2018).

